

УДК 37.013.42

ГРОМАДСЬКА ПІДТРИМКА ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ОПІКИ ДІТЕЙ ТА ШКІЛЬНОЇ МОЛОДИ НА БУКОВИНІ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПЕРША ТРЕТИНА ХХ СТ.)

Марчук М.В., к. пед. н.,
асистент кафедри педагогіки та соціальної роботи
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті проаналізовано функціонування державної системи опіки на Буковині у кінці ХІХ – першій третині ХХ ст., розвиток якої забезпечувався значною громадською підтримкою. Зазначено, що в краї сформувалися умови, що сприяли виникненню різних типів опікунсько-виховних закладів (поліетнічність, поліконфесійність, порівняно однорідний соціальний склад населення, рівень освіти тощо) на основі співпраці державних установ та громадських організацій. Висвітлено роботу опікунсько-виховних закладів, які засновувалися й утримувалися національно-культурними та релігійними товариствами (бурси, «захоронки» (ясла для дітей), притулки), а також матеріальні форми підтримки дітей та шкільної молоді (придбання підручників та шкільного приладдя, стипендії обдарованим учням та ін.).

Ключові слова: опіка, Буковина, опікунсько-виховні заклади, діти, учні, шкільна молодь, притулки, громадські організації, національно-культурні товариства.

В статье проанализировано функционирование государственной системы опеки на Буковине в конце ХХ – первой трети ХХ в., развитие которой обеспечивалось значительной общественной поддержкой. Подчеркнуто, что в крае сформировались условия, способствовавшие появлению разных типов попечительско-воспитательных учреждений (полиэтничность, поликонфессиональность, сравнительно однородный социальный состав населения, уровень образования и т. п.) на основе взаимодействия государственных органов и общественных организаций. Освещена работа попечительско-воспитательных учреждений, которые основывались и финансировались национально-культурными и религиозными обществами (бурсы, «захоронки» (ясли для детей), приюты), а также материальные формы поддержки детей и школьной молодежи (приобретение учебников и школьных принадлежностей, стипендии одаренным ученикам и т. п.).

Ключевые слова: опека, Буковина, попечительско-воспитательные учреждения, дети, учащиеся, школьная молодежь, приюты, общественные организации, национально-культурные общества.

Marchuk M.V. PUBLIC SUPPORT OF THE STATE SYSTEM OF PUPILS OF CHILDREN AND SCHOOL OF YOUTH IN BUKOVINIA (END OF THE XIX – THE FIRST THIRD OF THE XX CENTURY)

The article describes the functioning of the state system of burns in Bukovina in the first part of XIX century. It has evolved through significant public support. It is indicated that conditions have emerged in the province that contributed to the emergence of different types of trusteeship institutions (polyethnic, polyconfessional, comparatively homogeneous social composition of the population, education level, etc.) on the basis of cooperation between state institutions and public organizations. Described are trustees and educational institutions that founded and funded national-cultural and religious societies (bursas, burial places (nursery for children), shelters), as well as material forms of support for children and schoolchildren (purchase of textbooks and school supplies, scholarships for gifted students, etc.).

Key words: guardianship, Bukovina, guardianship institutions, children, pupils, school youth, shelters, public organizations, national-cultural societies.

Постановка проблеми. Одним із важливих факторів, який сприяє вирішенню соціальних, політико-економічних, культурно-освітніх проблем, є наявність потужного консолідуючого потенціалу у суспільстві. Здатність об'єднати зусилля, довіра між державною владою і громадянським суспільством, наявність загальної ідеї, яка гуртує громадян, значним чином впливають на подолання викликів ХХІ ст. Підтримка незахищених категорій підростаючого покоління, опіка й піклування про соціальний розвиток, освіту та виховання дітей – майбутнього Української держави – справед-

ливо визнані серед пріоритетів розвитку нашої країни.

З погляду етимології, «опіка» – це піклування про кого-, що-небудь, догляд за кимось; постійний нагляд, контроль за чимось-небудь діями, вчинками; організований та контрольований державою нагляд за недієздатними громадянами (малолітніми, душевнохворими і т. ін.), піклування про їхні особисті та майнові права та інтереси [2, с. 847]. Окрім того, це – спосіб охорони (захисту) особистих та майнових прав певних категорій осіб із боку держави; форма виховання дітей-сиріт і дітей,

позбавлених батьківського піклування, що передбачає діяльність відповідних органів, опікунів щодо захисту прав і законних інтересів осіб, над якими встановлено опіку.

Сімейний Кодекс України, Кодекс про шлюб і сім'ю, Цивільний Кодекс визначають, що опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а опіка і піклування встановлюються для виховання неповнолітніх дітей, які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьківських прав, хвороби батьків або інших причин залишилися без батьківського піклування, а також для захисту їх особистих і майнових прав та інтересів. Теоретики опікунської педагогіки як нового наукового напрямку та галузі соціальної педагогіки – польські (Ф. Басаглій, А. Гофман, З. Домбровський, А. Кельм, Б. Лучинська та ін.) та українські (І. Братусь, О. Власова, Н. Заверико, І. Козубовська, І. Курляк, І. Комар, Г. Лактіонова, В. Поліщук, Л. Федорова, Л. Фуштей, Ю. Яким та ін.) дають тлумачення поняття «опіка» у єдності з поняттям «виховання», що і стало підґрунтям для становлення опікунської педагогіки як науки.

Державні реформи, зокрема, у модернізації системи суспільної опіки дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування, дітей із особливими потребами, з соціально незахищених родин, повинні спиратися на могутню підтримку у середовищі пересічних українців, громадських організацій. Історичний досвід, накопичений у процесі століть у розвитку вітчизняної опікунсько-виховної системи, свідчить, що ефективність її функціонування безпосередньо залежить від громадської підтримки. Вартісні зразки такої взаємодії має історія розвитку суспільної опіки дітей та шкільної молоді на Буковині, які потребують вивчення, узагальнення й осмислення як джерело оновлення підходів у сфері державного піклування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначити роль громадської підтримки розвитку системи опіки дітей можливо за умов аналізу теоретичних напрацювань вітчизняних учених останніх десятиліть. У наукових розвідках піднімалися питання чинників запобігання соціального сирітства та захист дитинства в Україні (О. Антонова-Турченко, А. Артюшкіна, Л. Волинець, О. Карпенко, Н. Комарова, І. Пеша, А. Поляничко, С. Харченко та ін.), соціально-педагогічної допомоги дітям та молоді кризових категорій (Г. Бевз, О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, О. Карпенко, Б. Кобзар, Г. Лактіонова, В. Оржеховська, Ж. Пе-

трочко, В. Поліщук та ін.). Через призму історико-педагогічного досвіду розглянута проблема взаємодії державного та громадсько-приватного секторів суспільної опіки, освітньо-виховна діяльність державних та громадських інституцій у XIX – на початку XX ст. у працях Л. Березівської, Л. Вовк, Н. Дем'яненко, Н. Побірченко та ін., досвід державної, громадської, церковної та приватної опіки в Галичині вивчали Р. Волянчук, Д. Герцюк, Х. Дзюбинська, Т. Завгородня, І. Комар, З. Нагачевська, Л. Фуштей, М. Чепіль та ін.

В історико-педагогічних дослідженнях В. Звоздецької, Л. Кобилянської, І. Ковальчук, О. Пенішкевич, І. Петрюк, Л. Платаш, Г. Постевки, Л. Тимчук, І. Червінської, Т. Шоліної та ін. здійснено аналіз генези шкільництва й педагогічної думки краю у кінці XVIII – 30-х рр. XX ст., діяльності національно-культурних товариств, зокрема й у напрямі опіки над дітьми і шкільною молоддю. У працях науковців детально висвітлено теоретико-практичні основи проблеми, які стануть підґрунтям для висвітлення громадської підтримки розвитку державної системи опіки на Буковині у кінці XIX – першій третині XX ст., яка ще не стала предметом окремого розгляду.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення та аналіз громадської підтримки у розбудові державної системи опіки над дітьми і шкільною молоддю на Буковині у період із кінця XIX до 30-х рр. XX ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. У досліджуваній період край спочатку входив до імперії Габсбургів (з 1774 р., котра у 1867 р. стала Австро-Угорською імперією), а у 1918 р. був окупований Королівською Румунією (до червня 1940 р.). Попри це, Буковина завжди була окремою адміністративно-політичною одиницею, а соціально-економічні, політичні, культурно-освітні процеси у краї були «сплавом», з одного боку, загальноєвропейських тенденцій, а з іншого – буковинських особливостей, що несли відбиток загальноукраїнських процесів. Буковина – яскравий приклад поліетнічного, поліконфесійного краю з соціальною структурою, типовою для аграрних регіонів центральної Європи, де основна маса населення проживала по селах і займалася сільським господарством; освітній рівень громадян був проблемним, хоча активний розвиток шкільництва мав місце; порівняно висока соціальна однорідність населення Буковини давала змогу для високого рівня консолідації на базі спільних економічних, соціальних та інших інтересів. У краї, порівняно з Галичиною чи іншими неавстрійськими

провінціями, склалися кращі можливості для реалізації демократичних норм імперської конституції, а політичну боротьбу вели 5 етнічних угруповань: українці, румуни, німці, євреї та поляки, що давало можливість проводити політику компромісів, вишукувати союзників і т. д. [10, с. 439].

Формування системи державної опіки над дітьми і шкільною молоддю у краї розпочалося після прийняття шкільних законів 60-х рр. XIX ст. Перші кроки у налагодженні державної підтримки дітей полягали у наданні посиленої матеріальної допомоги учням народних шкіл (підручниками, шкільним приладдям), шляхом налагодження роботи сирітських кас тощо. На початку 90-х рр. XIX ст. з державних інституцій, у сферу обов'язків яких входили питання освіти, опіки, догляду, підтримки дітей, підлітків та молоді, варто виокремити: Виконавчий комітет Буковинського сейму (1861–1918 рр.), у складі якого працював шкільний комітет, а до функцій входила видача стипендії і допомоги з коштів благодійних фондів; Чернівецький міський магістрат (1775–1918 рр.) зі шкільним відділом, до основних функцій якого входив нагляд за благодійними установами, школами та комісією запису актів громадського стану; Буковинську крайову управу (1854–1918 рр.), у складі якої був департамент освіти і відповідні повітові управи; дирекцію поліції м. Чернівців (1853–1918 рр.), яка стежила за станом кримінальної злочинності, у т. ч. і безпритульними, бездоглядними дітьми та молоддю, та Крайову шкільну раду Буковини (1869–1918 рр.) – вищу інстанцію у справах нагляду та керівництва школами Буковини, яка опікувалася також діяльністю шкільних благодійних фондів.

У період із 1896 до 1939 рр. відбувалося становлення системи суспільної опіки на Буковині, сформувалися основні типи опікунсько-виховних установ («захоронки», дитячі ясла – для дітей дошкільного віку; притулки, сирітські будинки – для природних та соціальних сиріт; бурси, інтернати, пансіони, гуртожитки – для шкільної та працюючої молоді). До форм суспільної опіки також належали шкільні об'єднання, що допомагали малозабезпеченим учням; повітові сирітські каси; фундація стипендій приватними особами та організаціями; державні виплати на підтримку осіб, що брали під опіку дітей-сиріт. Їх головною рисою було встановлення партнерських стосунків у фундації та підтримці закладів опіки між державою і громадськими, релігійними інституціями, товариствами та церквою.

Державний контроль за умовами життя, доглядом, навчанням та вихованням дітей у

опікунсько-виховних закладах здійснювали міністерства та відповідні краєві установи. Він мав подвійне підпорядкування: з одного боку, освітньо-виховних інституцій (міністерство освіти, крайова та повітові шкільні ради, шкільний інспекторат), а з іншого – закладів соціального захисту (міністерство праці, здоров'я, соціального захисту; генеральний санітарний інспекторат; інспекторат праці та соціального забезпечення). Взаємодія між суспільними інститутами, що здійснювали опіку над дітьми та молоддю кризових категорій, виявлялася в ініціюванні відкриття й утримання опікунсько-виховних закладів національними та релігійними громадами, національно-культурними об'єднаннями, церквою, залученні громадськості до активної участі у різних видах суспільної опіки над дітьми і молоддю (збір коштів, організація просвітницьких і розважальних заходів).

Характерною особливістю системи державної опіки над дітьми і шкільною молоддю на Буковині було те, що заснування й утримання опікунсько-виховних закладів відбувалося за схемою: національне чи релігійне товариство ініціювало фундацію, збирало частину необхідних коштів (звичайно, більшу), а згодом зверталось до державних органів із проханням про дозвіл та підтримку. Державні інституції фінансували ці заклади незначними сумами, однак дозволяли проводити «підписні кампанії» зі збору коштів для їх роботи, тобто юридично підтримували їх та сприяли пошуку додаткових коштів.

Згідно зі статистичним звітом за 1913 р., на Буковині діяло 1 350 різноманітних об'єднань: від сільськогосподарських товариств, кооперативних спілок до культурно-освітніх, мистецьких, інших організацій [13, с. 111]. Деяко менша їх кількість фіксується у період 1918–1940 рр.: всього декілька сотень, однак активність громадян у суспільному житті все ж залишалася достатньо високою.

Громадська підтримка розвитку системи опіки над дітьми і молоддю у досліджуваній період виявлялася: по-перше, у створенні опікунсько-виховних установ («захоронки», бурс, гуртожитків, пансіонів), по-друге, в налагодженні роботи фахових курсів, майстерень, організації робочих місць; по-третє, у матеріальній підтримці (надання стипендій, коштів на оплату навчання, шкільного приладдя, підручників). Відзначимо, що українські національно-культурні, перш за все жіночі, організації були у цьому напрямі суспільної опіки найактивнішими. Серед них – освітньо-культурне українське товариство «Руська (Українська) школа» (1887–1940), жіночі організації:

«Мироносиці» (1886–1940), «Общество руських женщин» (1894–1911), «Кружок українських дівчат» (1902–1905), «Жіноча громада» (1906–1940), «Товариство православних русинок» (1908–1922), «Комітет українських жінок» (1919–1921).

Діяльність національно-культурних і благодійних товариств, релігійних та національних громад на Буковині у досліджуваний період спрямовувалася не лише на опіку та підтримку дітей-сиріт, безпритульних і тих, хто потребував допомоги, а й на відносно благополучні категорії дітей, підлітків та молоді. До них зараховуємо дітей дошкільного віку, матері яких були зайняті на виробництві і не могли належним чином здійснювати опіку й виховання власних дітей; учнів середніх шкіл, які приїжджали до Чернівців на навчання і потребували не лише нормальних умов життя, а й особистої підтримки (поради старших досвідчених людей, національно спрямованого виховання тощо); молодь, яка прагнула набутти професійних знань та навиків, товариства для спілкування.

Заснування товариства «Руський Народний Дім» 1884 р., згодом (1887 р.) товариства «Руська школа» (з 1910 р. – «Українська школа»), облаштування приміщень «Народного Дому», починаючи із купівлі 1887 р. будинків по вулиці Петровича № 2 і 4 у м. Чернівці для розміщення українських товариств, перебудова яких завершилася в 1899 р., – стало об'єктивними матеріально-організаційними підставами для відкриття взимку 1896/1897 р. першої бурси. Саме вона згодом отримала ім'я О.-Ю. Федьковича, і для неї 1906 р. було споруджено окремих будинок [9, арк. 8]. У передвоєнний 1912/1913 н. р. на Буковині діяло 6 чоловічих і 3 дівочі бурси. Бурси, які фундувалися українськими товариствами, утримувалися їх же коштами та за рахунок батьків вихованців, інша справа, що ця плата була посиленою для небагатих селян, а для бідних учнів часто скасовувалася.

До початку Першої світової війни у бурсах проживало і виховувалося близько 500 українських дітей, переважно – учні середніх шкіл. Серед інтелігенції краю панувала думка, висловлена редактором учительського часопису «Каменярі» О. Іваницьким, що бурси слід підтримувати або через «добровільний національний податок», або збирати «віктуалії» (харчі для дітей – М. М.). Бо завдання бурс – «збогачувати українську суспільність інтелігенцією», і ця діяльність – «мірило національної свідомості, національного почуття і обов'язку українського учительства» [12, с. 1–2]. Бурси як опікунсько-виховні заклади осо-

бливого типу і призначення давали догляд, навчання, виховання, медичну допомогу – усі складові частини повноцінної опіки – і були найбільш численними установами для учнів середніх шкіл, розвиток яких, з одного боку, демонстрував активність національно-культурних товариств українців, а з іншого – пошук ефективних форм опікування за сільською шкільною молоддю, що прибула на навчання до столиці краю – Чернівців.

Опікунсько-виховні заклади утримували також: польське католицьке добродійне товариство в Чернівцях [5, арк. 13–16] – «захоронку» для дітей 4–7 років; румунське товариство «Сочіетатя домнелор роміне дін Буковине» (1902 р.) – дитячий притулок [7, арк. 1–2]; єврейська громада – фінансувала роботу сиротинця [8, арк. 1–6]. У районі Кімполунг працювали: «Товариство опіки молоді» в Кімполунгу, яке допомагало бідним хлопчикам книжками та одягом; товариство «Scoala Romana», яке утримувало інтернат у Кімполунгу для 40 дітей і забезпечувало їх книжками і одягом; товариство «Scutul copiilor» в Дорна-Ватрі, в якому проживало 13 безпритульних дітей, із них – 5 румунів, 4 німців і 4 євреїв [6, арк. 32].

До видів опікунської діяльності у контексті підтримки бідних учнів відносимо заснування 11 червня 1902 р. українського благодійного товариства з надання допомоги учням середніх шкіл «Шкільна Поміч», яке надавало матеріальну підтримку (кошти, одяг, шкільне приладдя тощо) малозабезпеченим учням українцям греко-католицького віровизнання, які навчалися в гімназіях та реальній школі м. Чернівці.

Перша «захоронка», заснована Товариством «Мироносиці» у 1896 р., активізувала роботу з налагодження опіки дітей дошкільного віку. О. Гнатчук зазначає, що дитячі установи («захоронки») перед війною утримували: «Мироносиці» (1896–1897 рр.; 1910 р.; 1911 р.); «Жіноча Громада» (1907 р., 1910 р.); «Товариство православних русинок» (1908 р.); «Кружок Жіночої Громади» (1912 р.) [4, с. 160]. У 1911 р. в Чернівцях працювало 10 «захоронок», із них 6 – українські, з інших – один належав учительській семінарії, 2 заснувала румунська жіноча громада і 1 – польська.

Відкриття 1896, 1907 та 1910 рр. товариством «Мироносиці» перших «захоронок», а згодом налагоджена співпраця між усіма жіночими товариствами краю у сфері опіки над дітьми дошкільного віку забезпечили цей важливий напрям роботи, сприяли їх поширенню спочатку в Чернівцях, а згодом у селах краю. Основними завданнями їх діяльності фундаторки бачили: дати дитині

з наймолодшого віку виховання, «відповідне часові і обставинам»; розвивати здібності і нахили дитини, «викорінювати недоліки характеру і негативні якості»; привити любов до рідного краю, народу, національних традицій («учити співати наші народні пісні»); освітній напрям («учити за допомогою відповідної системи, під проводом фахової учительки»). У замітках буковинських часописах дописувачки звертали увагу на те, що у «захоронках» опікуватимуться фізичним розвитком дитини, організовують заняття різними фізичними вправами, ритмічними танцями, «як це використовується в Америці і великих містах заходу». Особливий акцент робився на виховання дітей з робітничих родин, яких прагнули оточити атмосферою родинного тепла, щоби «дитина не мерзла і не тужила в самотній хаті». Матеріальний бік справи теж був суттєвим, серед завдань визначалося забезпечення дітей теплими речами, щоб дитина «могла щоднини приходити до захоронки» [11, с. 3].

Окрім утримання бурс, українські товариства займалися питаннями матеріальної підтримки школярів – збирали кошти та видавали регулярні та одноразові «запомоги» одягом, шкільним приладдям, підручниками, оплачували навчання бідним здібним учням із т. зв. «загрожених» громад (українських сіл, де влада запровадила навчання в школах румунською мовою – *М. М.*). Так, упродовж 1911 р. товариство «Українська школа» видало одягу та шкільного приладдя для бідних учнів на суму більше 600 корон; виділена одноразова допомога на закупку одягу і книжок, оплату навчання до гімназії 10 учням із Чернівців; 2 учням виділено місячну допомогу по 10 корон [3, с. 76]. На одяг і шкільне приладдя для бідних учнів у «загрожених» громадах у 1910–1914 рр. було видано 2 552 корон [3, с. 83].

Певні необхідні для виконання опікунсько-виховних функцій товариствами кошти давала організація культурно-просвітницьких та мистецьких заходів, які мали різноманітні назви – «чайні вечори», «товариські сходи», тематичні дійства («Вечір Хризантим», «День Цвітів тощо»), відзначення релігійних (перш за все, св. Миколая, Різдва та Пасхи) та народних (Маланки) свят. Товариства практикували видання і продаж картинок із мальовничими видами Чернівців та Буковини, марок товариств, а також книжок членів товариства (наприклад І. Герасимовича «Не лишаймося позаду калмуки»); друк зошитів тощо.

За період 1935–1938 рр. «Жіноча Громада», наприклад, провела 10 різних культурно-просвітницьких заходів («Вечір осені», «Вечір хризантем», «4 пори року» та ін.),

у 1936 і 1937 рр. разом із «Мироносицями» влаштувала «Різдвяний базар» з нагоди свята Миколая, на кошти якого обдаровано чимало бідних дітей продуктами харчування та одягом, безкоштовними обідами [4, с. 110]. Жіночі товариства організовували мистецькі заходи для збору коштів на «захоронки», бурси і підтримку шкільної молоді, як от: щорічні шевченківські відзначення, концерти відомих буковинських співаків (Ф. Лопатинська, Д. Руснак, О. Руснак та ін.). Інша жіноча організація – «Общество руських женщин» – лише за період 1896–1898 рр. подарувало бідним дівчатам теплого одягу на суму 253 золотих ринських, які були зібрані добровільними внесками. Школу крою і шиття товариства відвідувало щороку більше 20 учениць. Крім навчання кравецтву, вони вивчали українську мову, історію. Товариство організувало популярні лекції, тематичні вечори для молоді, провадило виробничо-комерційну діяльність, дохід від якої йшов на благодійництво [1, с. 831].

Крім бурс, гуртожитків, пансіонів для учнів та працюючої молоді, товариства фондували стипендії для обдарованих студентів. Так, культурно-просвітницьке товариство румунської культури і літератури на Буковині заснувало не лише бурсу «Інтернатул де баец роминь», а й у статуті визначало, що серед його важливих завдань – заснування стипендій для наукових і мистецьких спеціальностей для румунських учнів. Товариство «Українська школа» заснувало стипендії для обдарованих українських учнів [3, с. 136]. Всі філії давали грошові допомоги бідним учням у своїх повітах та містечках.

До напрямів суспільної опіки та підтримки молоді відносимо й організацію закладів професійної освіти: фахових шкіл, курсів, майстерень. Одними з перших ініціативу у цьому напрямі виявило «Общество руських женщин», яке винайняло невелику кімнату і зайнялося облаштуванням школи крою і шиття, що була відкрита в травні 1895 р. Кількість учениць зростала, почавши з 12 дівчат, у жовтні того ж року їх було вже 25 [4, с. 48], тобто було започатковано опікування над бідною молоддю шляхом надання відповідної професії. В лютому 1911 р. «Кружок Жіночої Громади» організував курси крою і шиття для дівчат, майстерню з пошиття жіночого одягу, яка давала роботу 10 робітницями і 20 ученицям. Для дівчат українськими та іншими товариствами організовувалися курси для опанування грамоти, курси «рахункового діловодства, крою і шиття», засновувалися господарські (кооперативні) студії. З метою

розповсюдження медичних знань серед жіноцтва членкинями жіночих товариств, спільно з інтелігенцією, організовувалися лекторії з лікарської тематики, курси з медичної підготовки, курси гігієни.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, громадська підтримка системи державної опіки над дітьми та шкільною молоддю на Буковині у кінця XIX – першій третині XX ст. полягала у створенні національно-культурними, релігійними товариствами і громадами опікунсько-виховних закладів для дітей дошкільного віку (захоронок, ясел), для учнів середніх шкіл (бурс, інтернатів, пансіонатів, гуртожитків), для працюючої молоді (професійних шкіл, курсів тощо). Ці та інші форми піклування забезпечували: створення належних умов для догляду, фізичного розвитку, навчання та виховання дітей-сиріт і позбавлених піклування батьків (догляд і медичне обслуговування; навчання і виховання); поліпшення матеріальних умов життя і навчання малозабезпечених школярів (організація харчування, забезпечення одягом і взуттям, підручниками та шкільним приладдям, матеріальна допомога сім'ям, що брали дітей під опіку; стипендії обдарованим, але бідним учням). Подальшого дослідження потребує приватна ініціатива буковинців у підтримці системи державної опіки над дітьми та шкільною молоддю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буковина, її минуле сучасне / за ред. Д. Квітковського, Т. Бриндзана, А. Жуковського. Париж – Філадельфія – Детройт: Зелена Буковина, 1956. 965 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і голов. ред. В.Т. Бусел. К., Ірпінь: Перун, 2009. 1736 с.
3. Гарас М. Ілюстрована історія товариства «Українська школа» в Чернівцях (1887–1937): пропам'ятна

книжечка, видана з нагоди 50 роковин існування цього товариства. Чернівці: Типографія «Seas», 1937. 133 с.

4. Гнатчук О.С. Українські жіночі організації на Буковині (80-ті рр. XIX – 30-ті рр. XX ст.): монографія. Чернівці: Рута, 2004. 247 с.

5. Державний архів Чернівецької області. Ф. 3. Буковинська крайова управа, 1854–1918 рр. Оп. 1. Спр. 6197. Переписка с Министерством внутренних дел и уездными управлениями Буковины о предоставлении сведений о наличии обществ попечительства детей на Буковине (1894 г. – 1895 г.), 53 л.

6. Державний архів Чернівецької області. Ф. 3. Буковинська крайова управа, 1854–1918 рр. Оп. 1. Спр. 10852. Переписка с министерством внутренних дел, Черновицкой дирекцией полиции и уездными управлениями Буковины о наличии обществ по опеке и защите детей, порядке их создания и правах (1910 г. – 1911 г.), 46 л.

7. Державний архів Чернівецької області. Ф. 3. Буковинська крайова управа, 1854–1918 рр. Оп. 2. Спр. 19885. Препроводительная к прошению румынского общества «Сочиятатя домнелор ромыне дин Буковине» о выдаче им разрешения на создание детского приюта (1902 г.), 2 л.

8. Державний архів Чернівецької області. Ф. 39. Чернівецький міський магістрат, 1781–1918 рр. Оп. 1. Спр. 6037. О деятельности еврейского сиротского дома (отчет) (1913 г.), 50 л.

9. Державний архів Чернівецької області. Ф. 39. Чернівецький міський магістрат, 1781–1918 рр. Оп. 1. Спр. 3791. Дело по разбору прошения правления общества «Русский народный дом» о выдаче им разрешения на разгрузку строительного материала для постройки мужского интерната (1906 г.), 9 л.

10. Добржанський О. В. Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст.: монографія. Чернівці: Золоті литаври, 1999. 574 с.

11. Завдання Української Захоронки. Час. 1928. Ч. 5. С. 3.

12. Іваницький О. Наші діти, то наша будучність. Каменярі. 1911. Ч. 21. С. 1–2.

13. Hof-und Staats-Handlbuch der osterreichisch-ungarischen Monarchie fur das jahr 1915. – XLI jahrgang. Wien, 1915. 1665 s.